

Att beskära våra fruktträd

Av Peter Glader

Peter Glader 2008
Certifierad beskärare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	sid 3
2. Äpplets ursprung	sid 4
3. Måste vi verkligen beskära våra fruktträd?	sid 4
4. Torra och skadade grenar kan du ta bort året om	sid 5
5. Beskärningssnitt och försvarsmekanismer	sid 6
6. Grenar och vattenskott	sid 7
7. Kan träden läka sår?	sid 8
8. Några beskärningsexempel	sid 8
9. Uppbyggnadsbeskärning	sid 9
10. Underhållsbeskärning	sid 10
11. Föryngringsbeskärning/rotationsbeskärning	sid 11
12. Pincering	sid 11
13. Fruktvedkännedom	sid 12
14. Fruktved hos plommon och körsbär	sid 13
15. Markvård runt träden	sid 14
16. Om dina träd växer långsamt, gröngödsla!	sid 14
17. Grundstammar	sid 15
18. Planteringsråd	sid 17
19. Vanliga sjukdomar	sid 18
20. Svampsjukdomar	sid 20
21. Källor	sid 25

1. Inledning

Detta kompendium skall vara en liten grund för alla de som är intresserade av just beskärning. Av egen erfarenhet så vet jag att många villaägare är rädda för att beskära sina fruktträd men å andra sidan ser jag den kategorin som absolut inte borde närma sig ett fruktträd med en sekator, utan att inhämtat lite kunskap. Är man osäker så måste man skaffa sig både kunskap och lite erfarenhet. Ni kan börja med att låna en bra bok på biblioteket eller fråga en granne som ni vet kan beskära. Låna eller köp Klaus Volbrechts bok "Den nya beskärningsboken", pris ca 180 kr.

"Det finns två grupper av fruktbeskärare. Den som beskär och den andra som vet varför man beskär".

Peter Glader

Det värsta som man kan göra är att stympa sitt fruktträd så att det ser ut som en telefonstolpe i skogen. Är trädet för högt eller är i vägen så är det bättre att såga ner trädet och plantera ett nytt träd på den plats som du vill ha det. Jag vill inte att mina äppelträd skall se ut som dem nere i Kivik. Vi får inte glömma att träden nere i Kivik beskärs på ett helt annat sätt är våra fina kronträd. Den kommersiella fruktträdgården har helt andra syften är en villaträdgård. Glöm inte det! Träden i Kivik grävs upp efter en viss tid för att man skall kunna nyplantera, allt för ekonomin.

Stympat träd, se vattenskotten!

När du planterar det lilla trädet, tänk till fem minuter och fantisera över hur stort trädet är om 20 år. Är trädet nära granntomten? Är trädet alltför nära husfasaden? Gör du detta så slipper du en massa bekymmer längre fram i tiden och då är det oftast försent att rätta till detta. Träd alltför nära fasaden är inte bra ur dräneringssynpunkt!

Det primära med beskärningen är hur du beskär, årstiden är mer av sekundär art! I nästan all litteratur som man kan läsa om beskärning så är rådet nästan alltid att man skall beskära våra fruktträd under vårvintern d.v.s. mars-april, främst äpplen och päron. Detta är ju en av myterna som lever kvar än idag. Vårvintern var just den tid som trädgårdsarbetarna hade gott om tid och då rekommenderades vårvintern och detta lever kvar än idag. Vi kommer att gå igenom lite längre fram de råd som jag och andra trädvårdare ger Er gällande beskärning.

Vi kommer att gå igenom hur vi skall beskära, varför vi skall beskära och vilken tid respektive träd är bäst att beskära.

2. Äpplets ursprung

Kort vill jag dock berätta lite historia kring våra äpplen. En mycket känd botanist från universitetet i Oxford i England, Barrie Jumper, har efter 30 år forskning kunna bevisa att samtliga 2500 kända äppelsorterna i Storbritannien härstammar från centrala Kina. Våra mat- och dessert äpplen härstammar alltså från centrala Kina. Men hur kom det hit? Forskarna anser att den vanliga Malusarten utvecklades för ca 10-20 miljoner år sedan och dessa träd hade mycket små frukter som rönnbär. De små ätliga kärnorna spreds med fåglarna över hela norra halvklotet och det innebär att vår vildapel är en efterkommare till dessa tidiga sorter.

Vägen till oss går via perserna (nuvarande delar av Iran) som utvecklade stora fruktträdgårdar och som utvecklade ymptekniken. Perserna utvecklade de bästa äppelsorterna och den stora härföraren Alexander den stora var förmodligen en stor spridare av god frukt för ca 2300 år sedan.

De gamla grekerna lärde sig fruktodlarkonsten av perserna och fortsatte att utveckla denna konst. När romarna tog över fruktodlarkonsten av grekerna så vidareutvecklade de både ympteknik och odlingen mot en mer perfektion. Romarna tog med sig sina kunskaper och spred detta till stora delar av Europa. De ympade in fina sorter på grundstammar av bittra och sura vildaplar. Våra munkar vidareutvecklade tekniken och tack vare dem så finns kunskaperna kvar. En sort som heter Ribston anses vara en gammal romersk äppelsort.¹

3. Måste vi verkligen beskära våra fruktträd?

Vi kan inte jämföra fruktträd i villaträdgården med dem ute i skogen. Dagens fruktträd är inte frö äkta som våra träd ute i skogen. Dagens fruktträd är framtagna genom olika experiment under lång tid och är okulerade eller ympade på en grundstam. Lite längre fram i avsnittet kommer vi till de mest vanliga grundstammarna.

Med rätt beskärning så innebär det att:

- Trädet får kraftigare greninfästningar
- Får en mer friskare och välformat kronträd
- Rikligare med fruktved som ger mer frukt
- Trädet får en glesare krona som ger friskare bladmassa och frukt
- Trädet får en fruktutveckling på den solbelysta kronmanteln
- Frukt på mer lättåtkomligare ställen

Den bästa tiden för all beskärning anser forskarna vara, ur biologisk synpunkt, under vegetationsperioden, det vill säga under **Juli, Augusti och September**, som vi kallar **JAS**. Men vi får inte glömma att det finns några omständigheter till som vi måste ta hänsyn till:

¹ Äpplets ursprung, Jette Harboe "Pomologen 3/4 2001

- Växtplatsen
- Växt zonen
- Sorten
- Trädets ålder
- Tillväxt och vitalitet
- Sjukdomar på trädet
- Vilka ingrepp skall du göra och vad vill du uppnå

4. Torra och skadade grenar kan du ta bort året om.

Beskärningsåret indelas i följande:

December-mars. Träden är i vila och kan inte övervalla snittytor. Risken för frostsador är uppenbar, främst för unga fruktträd. Vid -10° är risken stor att du knäcker grenen. Du sliter även på dina verktyg!

Mars- maj. Träden är inriktade på tillväxt. Beskärning gynnar skottbildning framför fruktbildning. Unga träd, < 10 år, beskars under denna årstid. Du uppbyggnadsbeskar dem och kan även föryngringsbeskara äldre träd med dålig tillväxt. Beskar före knoppsprickningen! När trädet savar är barken lös, viktigt att tänka på! Risk för fläksador s.k. flush cut. Använd bara sekator och stängsax vid denna tidsperiod.

Juni. Beskar träd som är angripna av kräfta under varm, torr och solig dag. Är maj en månad med värme så går denna månad också. Glöm inte att tvätta dina verktyg med rödsprit! Annars så sprider du kräftan till övriga träd!

Juli-september. Träden är inriktade på fruktbildning. Beskärning vid JAS gynnar fruktveden. Denna tid är mycket bra att beskara träd med god tillväxt, träd med vattenskott, äldre träd och lite tuffare beskärning.

September-oktober. Träden går i vila men kan fortfarande övervalla sår några veckor efter lövfällningen. Efter lövfällningen bör vi undvika beskärning av känsliga sorter, sorter som lätt kan få kräfta.

När löven kommer och när löven går bör du undvika beskärningen!

Metoden att beskara under sommaren kallas alltså JAS (Juli-Augusti och September). Det finns situationer där beskärningen under JAS inte är så bra. Det gäller främst våra unga fruktträd. De har svårt att mogna av under hösten efter sommarbeskärning och risken för frostsador är uppenbar. Unga träd som är under 10 år beskär vi på vårvintern.

Tänk på att beskärningen skall utföras när det är bäst för trädet och inte på traditioner!

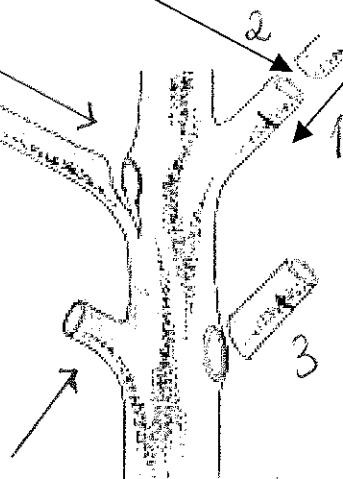
5. Beskärningssnitt och försvarsmekanismer

Tänk på att grenkragen tillhör stammens vävnad och inte grenens! Det innebär alltså att skär du i grenkragen så skär du helt enkelt i stammen. Du skadar stammen om du beskär fel! Du måste alltid undvika Stamparallella s.k. fluch-cut snitt. Varför är då grenkragen viktig? Det finns ämnen som aktiverar trädets egna försvarsmekanismer, som skyddar stammens vävnader från luftintrång och rötsvampsangrepp. Se på sidan 7 så fin kallusringen är. Trädet är så konstruerat att vid beskärning så aktiveras denna process. Genom årsringsbildningen så kapslas såret in och övervallas. Vårt mål med beskärningen är att inte skada barken alltför mycket. Små sår är lättare för trädet att övervalla. Stora sår kräver mycket energi och kan ge trädet röta. Hellre 50 småsår än ett stor sår. Det innebär att du bör beskära oftare. Att föryngringsbeskära innebär inte att du skall såga bort stora och äldre grenar. Gör du det? Räkna med vattenskott!

När du beskär grövre grenar bör du först göra ett litet snitt på undersidan och sedan sågar du ovanför och utanför snittet du gjorde underifrån. Sedan beskär du nära grenkragen vid sista sågningen precis utanför grenkragen.

Flush cut

Tapp, "rockhängare"

Sista sågningen.

Ett bra snitt, såret har läkts bra. Fin kallusring! Rör inte ringen med kniv eller sekator!

Bilden nedan visar pilarna pekar på ovansidan- resp. nedersidan av en grenkrage. Själva grenkragen har ibland en lite tjock krage eller bula när man känner på den underifrån. Klipp strax utanför bulan!

6. Grenar och vattenskott

Att ett träd har många grenar är en försäkring om något skulle hända trädet. Trädet har många växtpunkter så att det kan växa vidare om en eller flera grenar tas bort eller skadas. Vissa träd bildar epicormiska grenar, eller vattenskott som vi i dagligt tal pratar om. Detta ger trädet ytterligare skydd mot angrepp, sjukdomar och beskärningar. Äpple och päronträd bildar rikligt med vattenskott men stenfruktsträd gör det inte. Stenfruktstäd är plommon, körsbär och aprikos. Ser du träd med mycket vattenskott så är det förmodligen fel beskuret men det kan också vara ett sjukt träd med kräfta.

7. Kan träden läka sår?

Nej inte som en människa som kan få ny vävnad. Vi regenererar skadade och förbrukade vävnader. Trädet genererar den nya vävnaden genom att övervalla såret genom årsringar som kallas för sårved. Själva kallusen bildas i sårkanten och ger det första skyddet för det underliggande kambiet. Sårvedens färg och struktur skiljer sig mot stammens. Den är hårdare och ljusare utan några årsringar. Skär inte på sårveden för den är känslig. När övervallningen är klar så avstannar intrånget av luft och vatten i veden. Det innebär att trädet hindrar röta och sjukdomar. Nedan ser vi två exempel på dålig beskärning. Här kan ingen övervallning ske. Här finns det stor risk för röta och andra sjukdomar.

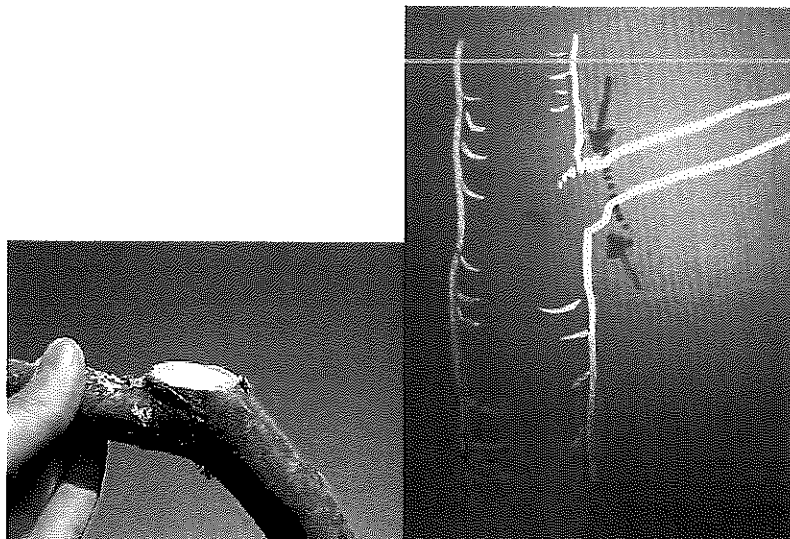
Behöver vi sårförslutningsmedel vid beskärning? Vi kan idag köpa olika medel som anses vara bra. I Göteborg har man t.o.m. använt sig av cement för att försluta sår på äldre lindar utmed Fattigmansån. Trädet reparerar sig bäst själv och köp inte dessa medel. De kan ge värre skador för våra fruktträd. Denna täta massa släpper inte igenom luft och fukt så att veden kan torka på djupet. Resultatet blir ofta en hård yttervägg som förvisso ser snygg ut men trädet kan ruttna inifrån och detta ser man inte. När du väl upptäcker problemet, ja då är det oftast försent.

8. Några beskärningsexempel.

Denna beskärning kan vara lite krånglig men håll bara tungan rätt i mun och ha inte för bråttom. Den upphöjda delen på trädet mellan A och C kallas för en barkås, visst ser den ut som en klassisk rullstensås från Borås?

Grenbarken slutar vid C. I rät vinkel ut på grenen från denna ligger B. **Snittet läggs i exemplet mellan A och B.**

Bra snitt i trädets riktning!

Beskär strax utanför grenkragen!

9. Uppbyggnadsbeskärning

I uppbyggnadsbeskärningen av små, unga träd avgör man vilka grenar som trädet ska byggas upp av. En gren på ett träd stannar på den höjd där den växer ut. Det betyder att en gren som är en halvmeter ovan marken kommer att stanna på den höjden även om 50 år eftersom stammen växer på bredden, inte på höjden.

Man tar framför allt bort grenar med ogynnsamma s.k. grenvinklar som när de blir större kan leda till skador på trädet om de bryts av. Om det lilla trädet har konkurrerande toppskott tas även detta bort. Ett konkurrerande toppskott är en gren som växer rakt uppåt i kronan och konkurrerar med huvudstammens topp, som ska vara trädets högsta punkt. Under trädets första 2-3 år (A bild 1, se sidan 10) eftersträvar man en vinkel på 45 grader mellan topp och krongrenar. När trädet vuxit upp lite mer kan man vidga vinkeln (B bild 1), och låta den yttre grenbågen bli vidare i botten. På ett uppvuxet träd (C bild 1) eftersträvar man ofta största möjliga solbelysta yta på kronan och beskär efter den form trädet själv väljer om det växer fritt – en oval med bred bas. Också ett träd som beskurits i annan form kan man låta vissa grenar växa och så småningom återställa ovalformen.

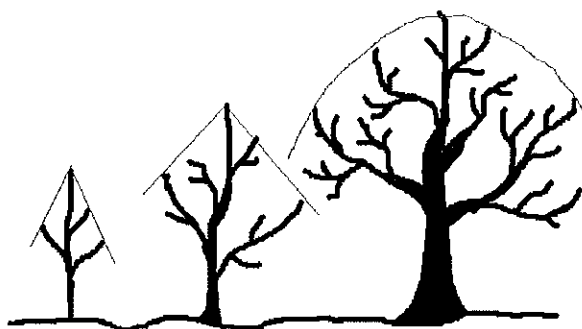

Bild 1

A

B

C

Enligt gamla principer beskär man trädet i form av en korg, huvudstammen går upp en bit och delas sedan i flera grenar i en rund korgform. Jag eftersträvar alltid efter en mittstam genom hela trädet, se bild 1.

10. Underhållsbeskrining

Underhållsbeskriningen görs med jämna mellanrum och på alla fruktträd, som är kronträd. Ju oftare du gör denna beskrining desto mindre blir ingreppen vid varje tillfälle. Trädet får tid att läka sina sår på ett bra sätt. Genom underhållsbeskrining så kan du undvika rötangrepp i förtid samt slippa vattenskotten. Trädet kommer att må bättre jämfört med en alltför hård beskrining. Underhållsbeskrining gör man ungefär vart annat till femte år beroende på ålder och sort. Plommonträd kräver ett underhåll vartannat år medan päron och bigarråer klarar sig utan underhåll i fem till tio år. Tänk på att grenar som är tjockare än 10 cm bör du inte beskära, såvida det inte är skadade eller torra grenar.

Detta tar du alltid bort vid underhållsbeskrining:

- Torra, sjuka och skadade grenar
- Korsande grenar (skaver och detta är ofta en inkörsport till sjukdomar)
- Skavande grenar, se ovan
- Stamskott
- Rotskott

Hos äpple, päron, plommon och bigarråer gallrar du bort rakt nedhängande grenar och uppåt växande grenar och skott som sitter för tätt. Hos äpple och päron bör du även ta bort inåtväxande grenar som sitt lågt i kronan. Försök att reducera långa och svaga grenar. På samtliga träd kan du även rensa i fickorna i stamklykan från löv, jord och mossor. Samtidigt så kan du se över trädet efter sprickor, svampar, insekter, skador mm.

När trädet har tagit god form efter några år så har du byggt upp trädets fina kronform så får huvudgrenarna och toppen växa fritt. Du gallrar bland uppåtgående

sidogrenarna vart tredje till femte år för att gynna fruktsättningen på de snett neråtväxande grenarna. Fosfor och kalcium har svårt att "rinna" uppåt. Du skall ha en luftig och gles topp som får mycket sol.

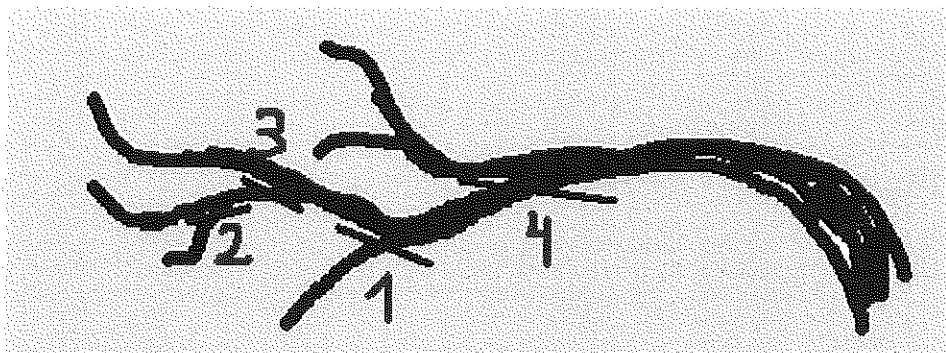
Kronträdet bör de första 15-20 åren ha en profil som liknar en triangel. Ju äldre trädet blir så bör formen antas som en ovalformad sådan.

Har trädet mycket vattenskott måste du gallra. Gallra en tredjedel på vårvintern och ta hälften på sommaren. Resterande vattenskott lämnas kvar och reduceras inte. Har du träd med få grenar så kan vattenskotten bilda fruktgrenar.

11. Föryngringsbeskärning eller rotationsbeskärning

Du kan inte föryngra ett fruktträd genom att beskära det. Vi kallar dock denna metod för att föryngra men jag anser att rotationsbeskärningen är ett mer passande ord. Äldre grenar kortas in till en sidogren eller kortas in helt intill stam. De sidogrenar som bär dåligt med frukt och där fruktveden är gammal bör vi beskära fruktveden. De grenar som hänger ner är vanligen mycket gammal, eftersom frukten har tyngt ner grenen genom åren. Genom att ta bort äldre grenar som hänger ner så får de yngre grenarna en chans att ta över växtligheten. När du ta bort grenar så "lyfts" grenen uppåt p.g.a. viktnedskningen. Är det många äldre grenar? Ta detta i etapper så slipper du vattenskott. Se bilden nedan.

Lyft stegvis dina äldre grenar

Ett praktiskt sätt att göra lyft och därmed höja grenar är att beskära i steg. 1. Skär bort denna först eftersom den har kortast framtid - växer lågt i kronan och i nederkant på en gren. Om detta inte räcker för att höja hela grenen, fortsätt med att skära bort 2. Höjer sig grenen fortfarande inte skär du vid 3. Räcker inte viktnedskningen tar du ändå in vid 4. När du skär så här kommer fortsatta tillväxten på trädet inte bli buskig, det blir inga eller mycket få vattenskott och snitten kan läka.

12. Pincering

Detta görs under juni till juli på spalje och spindelträd. Detta för att locka fram fruktveden. Du nyper av årsskotten med fingrarna eller med en kniv över 3-5 bladaxlar. Åtgärden medför att näringen stannar av i de kvarvarande knopparna och bilda övergångs- eller blomknoppar.

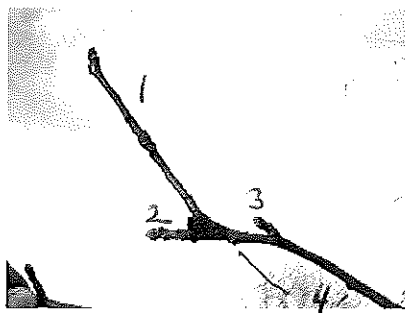
13. Frukttvedkännedom

- **Sporre:** 1-5 cm lång med en övergångsknopp i spetsen som tidigast nästa säsong utvecklas till en blomknopp. Sporrar kan med åren bli ringsporrar. Dessa beskärs inte vid underhåll och förnygring.
- **Ringsporre:** 1-3 cm lång med en välutvecklad blomknopp i spetsen och rätt så dåligt utvecklade bladknoppar i basen. Den bästa fruktsporren som ger bra frukt. Vid förnygringsbeskärning tas gamla och dåligt bärande ringsporrar bort.
- **Fruktspjut:** 5-15 cm långt, svagväxande och tillspetsat med en övergångs- eller blomknopp i spetsen. Den är ofta utvecklad under samma säsong. Den är något fjädrande när du böjer den. Fruktspjutet ger ofta bra frukt och den beskär du inte så länge den utvecklas.
- **Fruktskott:** längre och mjukare är fruktspjutet och ger frukt av sämre kvalitet. Frukten faller lättare och är mindre hållbar. Sidoknoppar kan utvecklas till sporrar. Dessa kan man korta in för att bli kraftigare och frukten blir då bättre.
- **Fruktkudde:** när blomknoppen av en sporre, ett spjut eller ett skott slår ut, bildas ett kort blomskott. Vid basen av detta sitter 1-3 knoppar. Utvecklas någon av dessa knoppar till frukt, sväller blomskottet och bildar en fruktkudde. Efter skörden skruppnar kudden. Dessa är nyttiga och tas ej bort.

Frukttveden hos äppel-och päronträd.

Fruktskott

- 1 Fruktspjut (pekar långt upp till vänster)
- 2 Ringsporre (pekar ned till vänster)
- 3 Sporre (minsta på ovansidan)
- 4 Vegetativ knopp (lilla ojämnheten nederst i underkant på grenen)

Fruktkudde. Fruktkuddarna kan vara större än detta exemplar, och se ut som en liten klump på grenen.

Det är bra att kunna se vad som är blom- och bladknoppar i sitt äppelträd. När man beskär strax ovan en bladknopp kommer en gren utvecklas där. Beskär man över en blomknopp kommer ingen gren i dess ställe. De vegetativa knopparna ser ut som små, torra trianglar på vårvintern och senare på säsongen lite knubbiga, platt liggande trianglar. Här kommer blad eller gren, beroende på hur du beskär.

Oavsett om man kan skilja på sporrar och ringsporrar i sitt träd, är det viktigaste att man vet att här kommer blom, inte grenar när man beskär

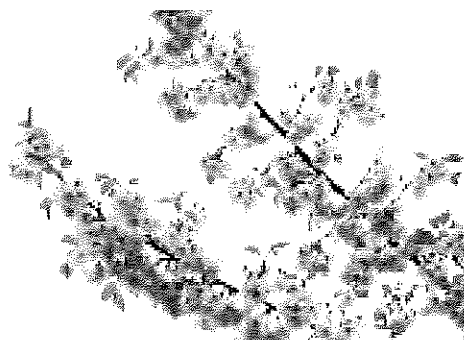
Tänk på att knoppar utvecklas under hösten d.v.s. blom- och fruktanlagen bildas året innan de ska blomma och bära frukt.

14. Fruktved hos plommon och körsbär

Bukettgrenar, fruktspjut och fruktskott bildar fruktved hos körsbär och plommon. Till skillnad på kärnfruktsträd är det sidoknopparna som bär frukt. Toppknoppen är alltid vegetativt på stenfruktsträd. Stenfruktsträd blommar på bar kvist. Bukettgrenen på bigarråer bildas på treåriga och äldre ved och bildar först en fin lite bladrosett. Efter bladfallet syns en bladknopp i mitten av bukettgrenen och en blomknopp i en cirkel runtomkring. Körsbär kan blöda så undvik att beskära under våren. Blomknopparna på plommon är lätta att skilja från bladknopparna. De är rundare och trubbigare. Bladknoppen bildar en spetsig kon.

Plommonblom

Körsbärsblom

Obs!

Tänk på att stenfruktsträden lätt får gummiflöde, vilket är trädets sav, som ofta är en reaktion på felaktig beskärning. Beskär unga träd och gör inga stora sårytor i den äldre veden. Rekommendationen är att inte beskära äldre stenfruktsträd vilket är körsbär, bigarråer, plommon och aprikoser. Dessa är känsligare än äpplen och päron.

15. Markvård runt träden

Gräsmattan är trädets största fiende! Gräset tar mycket av energin som trädet skulle behöva för både tillväxt och fruktbildning. Har du en kompakt gräsmatta runt ditt fruktträd så hindrar gräsmattan rotens syreutbyte. Syrebristen i marken leder till mindre vatten- och näringsupptagning. När du planterar unga träd, upp till fem år med en grundstam som heter A² lägg gärna en fiberduk eller grus men aldrig täckbark. Barken har "hyresgäster" som du inte vill ha. Se kapitel 16 om grundstammar.

16. Om dina träd växer långsamt, grüngödsla!

Du bör veta att ett yngre fruktträd med 3-5 år i backen bör ha årsskott på ca 40-60 cm per år. Har du ett vuxet träd så bör årsskotten vara mellan 15-40 cm långa per år. De gamla träden växer ca 10 cm årsskott per år zon 3. Ser du att trädet inte utvecklar stora blad, fäller bladet för tidigt och kan inte hålla karten på plats. Då kan du försöka med att grüngödsla runt ditt träd.

² A 2 är den vanligaste grundstammen för våra fruktträd, se kapitel 12 A=Alnarp.

Varför är det bra att gröngödsla trädet? Trädet får fin näring, syre till trädets rötter och bättre liv i jorden. Här får du bra exempel på goda växter för ditt träd:

Honungsfacelia, blodklöver, bovete. För riktigt trött jord med liten tillväxt bör du plantera lupiner i två år och kör gröngödsling. Blodklöver - Kraftigt rotsystem, bra kvävesamlare. Fodervicker - snabb tillväxt, bra kvävesamlare, svagt rotsystem. Gul sötväppling - Kraftig pålrot, bra kvävesamlare. Honungssört - Bra marktäckning, snabb etablering, kraftig pålrot. Lupin, gul, blå - Kraftigt rotsystem, bra kvävesamlare, lätt jord. Lupin, vit - Kraftigt rotsystem, bra kvävesamlare, tung jord. Perserklöver - Bra kvävesamlare, stort vattenbehov. Rajgräs - Snabb tillväxt, bryts snabbt ner. Senap - Bra marktäckning, bör inte odlas före kål. Spenat - Mycket bladmassa. Strandlusem - Bra marktäckning, snabb etablering. Subklöver - Kraftigt rotsystem, bra marktäckning, kvävesamlare. Ärtväxter – suveräna kvävesamlare.

17. Grundstammar

Så gott som alla äppleträd som säljs i Sverige är förädlade på klonstammar. Det innebär att dessa är vegetativt förökade varvid de får samma egenskaper som ursprungsplantan. Man använder inga vildaplar, då dessa ger mycket stora träd med sen bördighet. Undantaget gäller dock om träden är avsedda för ett utsatt läge i norra Sverige, då fröstammar har den bästa hårdigheten. Grundstammarna är virustestade och kontrollerade av Jordbruksverket. De fruktträd som du köper i trädgårdsbutiker är okulerade eller ympade på en grundstam. Den vanligaste i Sverige är A 2 stammen. A 2 stammen är en hårdig grundstam och håller i 40-50 år. A 2 utvecklades i Alnarp under 1940 talet. De träd som du ser som är gamla har ofta en fröstam. Det innebär att man sådde äppelkärnor och när den var lagom stor okulerade man in en äppelsort som man tyckte var god. Frukt med fröstam kan bli över 100 år.

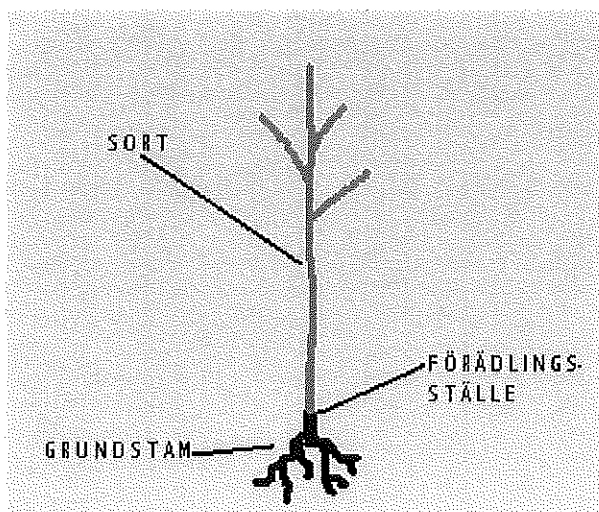

Bild 1

På Julita gård så finns det ett träd där man låtit A 2 stammen bli ett helt fruktträd. Smaken på äpplena är sur och i praktiken oätlig. Men som grundstam till våra vanligaste frukter gör den sig bäst.

A2 (Alnarp)

Är den vanligaste grundstammen i våra trakter. Den är framförädlad på Alnarp i Skåne på -40 talet. Den mognar av (förbereder sig för vintern) tidigare på hösten och har därför en bättre hårdighet än sorterna MM 106 och MM 111. Fruktsorter som i sig själva har god hårdighet och som är förädlade på A2 kan planteras långt upp i norra Sverige. Dock har denna grundstam en senare bördighet jämfört med MM-stammarna. Den har däremot en mycket god förankring i jorden.

B 118 (Budagovsky)

Denna B-stam kommer från Ryssland. Den är uppkallad efter professor Budagovsky. Denna stam har en medelstark tillväxt. Rotsystemet är kraftigt och har en mycket god hårdighet. Livslängden är ca 20-30 år.

MM106 (Mist Malling)

Är en av de mest använda av grundstammarna. Den är framtagen i Kent, England. Den har ändå god hårdighet i det svenska klimatet och räknas till de medelstarkt växande. Fördelen är att den har en tidig bördighet, vilket betyder att den kan ge frukt ett till flera år tidigare än om samma sort varit förädlad på t ex grundstammen A2 (se nedan). Den har även förmågan att behålla en god tillväxt under torrare förhållanden, vilket innebär att trädet inte stannar av i växt för att sedan få svårt att starta under torra sommarmånader.

MM111 (Mist Malling)

Är en något mer starkväxande typ av grundstam än MM 106. Denna egenskap kan vara en fördel för fruktsorter som annars är mer svagväxande. Trädet får en god vinterhårdighet och även en bra förankring i marken.

Grundstammar till plommon

Grundstammar till plommon, körsbär och päron är oftast fröförökade. Här används huvudsakligen fröstammar av körsbärsplommon (*Prunus cerasifera*). Träden, som blir starkväxande och har en relativt bra vinterhårdighet, ger en god avkastning men bördigheten är istället något senare. Denna grundstam bildar rotskott, och det är viktigt att dessa skott tas bort, så att de inte tar näring från fruktträdet.

Grundstammar till körsbär

Till körsbär används mestadels fågelbär (*Prunus avium*). Detta är en fröförökad grundstam som ger större träd, men med bättre hårdighet.

Grundstammar till päron

Här används frö från vildpäron (*Pyrus communis*). Dessa ger kraftigväxande träd med god vinterhårdighet. En nackdel är dock att bördigheten inträder senare.

18. Planteringsråd

- Krukodlade, från tjällossning t.o.m. oktober.
- Barrotade, när växten är i vila dvs. tidigt på våren eller sen höst.

Jordbearbetning

- Dränering vid styv lerjord eller vattensjuka jordar. 20 cm makadam eller drängrus.

Växtbädd (planteringsgropen)

- Ytan, dvs. bäddens diameter eller sidomått skall motsvara minst den dubbla rotdiametern.
- Djup, vid normal dränerad växtbäddsbotten och vid klump eller krukodlad vara motsvarande krukans höjd.
- Om det är lerjord gräv minst 20 cm djupare som är plats för dränering, sten, makadam e.dyl. Bredden måste vara minst 4 gånger som rotens diameter!

Jord

- Befintlig trädgårdsjord som kompletteras med planteringsjord. Ogödslad!

Marktäckning

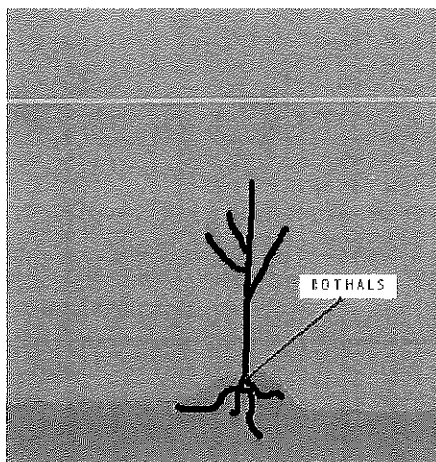
- Håll de första åren marken under kronan helt öppen och fri från gräs o dyl. Därefter bör du täcka den med en fiberduk eller med stenkross. Det går även att plantera penséer, smultron eller gröngödsling under träden. Obs! Undvik täckbark som härbärgerar skadedjur.

Stöd

- Om det behövs så gör detta före planteringen så att du inte skadar roten.

Glöm inte att vattna rejält de första två veckorna efter planteringen och ta gärna ljummet vatten.

För att undvika framtida sjukdomar ska rothalsen ligga minst 10 cm ovan omkringliggande marknivå, under jorden på den kulle du bygger.

Förädlingsstället (där sorten ympats eller okulerats på grundstammen) ska vara ovan jord och trädet sättas på samma nivå som det stod i krukans eller i marken.

19. Vanliga sjukdomar

Bladlusen

De gröna lössen är vanligast. De svarta äggen som övervintrar på trädens ungsnitt kläcks vid knoppsprickningen och angriper nya färska blad. Du ser att bladen rullar ihop sig som en cigarr och kan vissna. Du kan både under vintern som våren bespruta trädet med Florineum. Försök även att spruta dagligen med såpvatten.

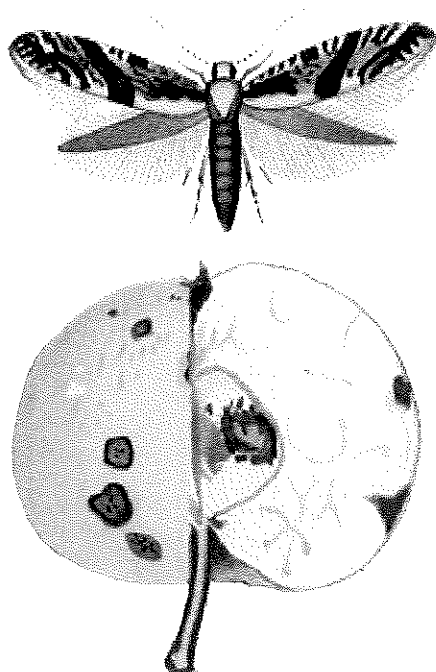

Rönnbärsmalen

En fjäril som är ca 1 cm lång och kläcks i juni-juli. Den lever mest bland rönnbären men vid de tider som det blir färre rönnbär så letar de sig till våra äpplen. Den lägger ägg och på sommaren bildas malen, som små larver och dessa kryper in i äpplet. Du kan ofta se ingångshålet med små gångar när du skär itu äpplet. Du kan duscha hela trädet med kallt vatten på morgon eller kvällstid minst 3 gånger per vecka, helst varje dag. När du sprutar så ser du ofta små vita flugor som flyger iväg.

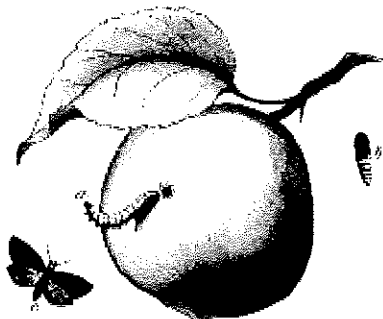
Ett gammalt recept!

1,5 dl Rapsolja
1/4 dl Såpa
5 Liter vatten

Äppelvecklare

Gråbruna fjärilar som lägger sina ägg i bladet eller på karten. Larven gnager sig in i kärnhuset och äter ur det snabbt. Gör samma åtgärd som Rönnbärsmalen.

Röda grönalger

Vissa av våra äldre fruktträn får på sina stammar en tunn rödbrun eller guldgul beläggning. Skall jag ta bort algen från trädet? Nej, den är bra för trädet och lever i harmoni med ditt träd. Denna alg, *Trentepohlia*, är trådformig och forskarna tror att den fungerar som ett näringsupplag.

Samma alg på en sten ute i skogen. Försök att skrapa på stenen och ni upptäcker att den luktar viol!

På trädstammar, stenblock och betongväggar kan man ibland se en tunn rödbrun eller guldfärgad beläggning. Den består av *Trentepohlia*, en trådformig alg som har specialiserat sig på ett liv i luften.

20. Svampsjukdomar

Blom och grentorka, grå Monilia

Blom- och grentorka är mycket vanlig på våra surkörsbär. Den kan smitta till i första hand andra prunussorter, men även några andra trädsorter kan få den. Klipp aldrig i ett träd med en sekator som inte desinficerats med t-sprit eller kokhett vatten. Det är i första hand så den sprids i trädgårdarna.

Besväret som angreppet innebär för ditt träd är att det får behålla för lite bladmassa. Tillväxten blir sämre och trädet blir känsligare för andra angripare och för köld, men ofta kan de stå som kinesiska sirliga träd med blad endast ytterst i grenspetsarna och leva i många år till.

Vill du göra en insats - gräv upp grässvålen eller marken under kronan på trädet, viktigast är långt ute i dropplinjen under trädets grenar. Vänd svålen upp- och ned och lägg på kompost och löv. Så ger man träd en energikick som gör att det klarar sig bättre också med hårda angrepp.

Gul Monilia

Fruktmögel eller gul monilia angriper både äpplen, päron och plummon, hos det senare kan hela klungor vara smittade. I år har mycket frukt först skadats av rönnbärsmalens härjningar och sedan sekundärt angripits av fruktmögel. De frukter som hänger kvar i träden över vintern fungerar som smittkällor och bör därför plockas bort och förstöras.

Inga möjliga frukter kvar i träden

Skorv

Det räcker att man krattar upp löven på hösten, svamparna övervintrar på bladen. Ofta behöver man inte spruta men skulle trädet få massor varje år kan man ju testa att spruta med svavelmedel (heter Kumulus i handeln är godkänt för KRAV odling) några gånger under våren.

Skorv på själva frukten

Fruktträdkräfta

Fruktträdkräfta är en mycket obehaglig trädssjukdom som dessutom kan sprida sig till andra sorters träd. Se på sidan 24. Det är en svamp som sprider sig både vinter och sommar med olika slags sporer.

På barken uppstår svulstiga eller insjunkna, köttiga sår vid angreppen. Trädens bark blir först skrovlig och när trädet försöker övervalla och läka, uppstår svulsterna. Grova liksom tunna grenar dör. När kräftan gått långt skjuter trädet upp vattenskott för att kompensera för bladmassa som förlorats. Även dessa angrips och trädet går en säker och mycket ful död till mötes.

Fruktträdkräfta gynnas av:

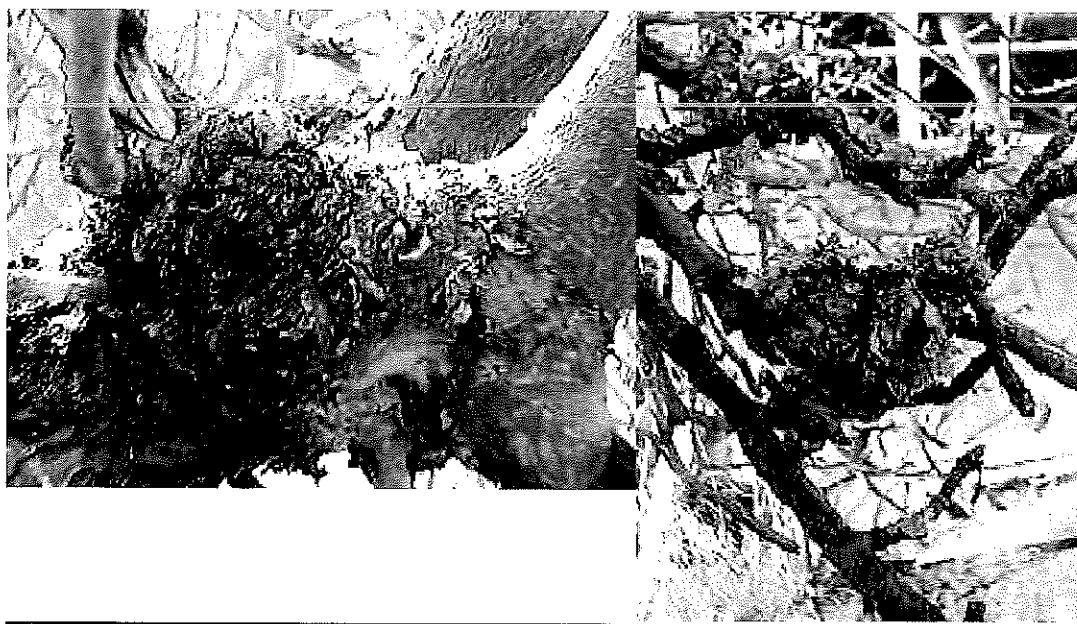
- Sårytor. Därför bör träd beskäras så att de kan läka och valla över så snart som möjligt. Läkningförmågan är störst från juli

till september. Tappar, fläkskador och andra felaktiga beskärningar gör trädet mottagligt. Så tänk på att få små snittytor som möjligt vid all beskärning.

- Dåligt dränerade eller lerhaltiga jordar och markområden som trampats till av t ex byggfordon. En kall jord på våren försenar växtens start och bidrar till barksprickor, som blir inkörsportar för kräftsporer.
- Riklig kvävegödsling, t ex om gräsmattan kring trädet kvävegödslas.
- Fukt och regn. Beskär torra dagar.

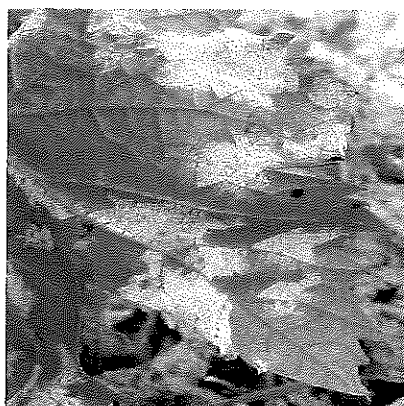
Så här motverkar man kräftan:

- Om angreppen spritt sig i hela kronan eller i mer än 25 : Plantera ett ersättningsträd. Välj en trädsort som har bästa resistens mot fruktträdkräfta (välj **inte** Åkerö, Transparent Blanche, Ingrid Marie, James Grieve, Spartan, Summered, Gravensteiner eller Cox-sorterna som är de mest kräftbenägna).
- Dränera marken och plantera det nya trädet på en liten kulle och lägg dräneringsgrus längst ned i gropen. När du har samlat mod och kraft för nyplantering – tag bort det angripna trädet en varm, torr sommardag.
- Om trädet har färre synliga kräftangripna områden: Beskär på sommaren, juli till september (i Mellansverige). Prioritera angripen småved. Kräftsår på grövre ved kan skäras rena med en vass kniv.
- Kalium-, magnesium- och kiselhaltiga gödselmedel (t ex Åkerfräken) stärker växten och ger skydd mot angrepp.
- Diska alltid beskärnings- och sågverktyg i kokhett vatten eller rengör dem med T-sprit mellan beskärningarna av olika träd. Trädkräfta har stadium som inte syns så här tydligt som på bilderna, se sidan 24.
- Bränn alltid grenar du beskurit, och snart efter att du beskurit ett kräftangripet träd. Håll i övrigt god trädhygien – tag bort döda, beskurna och dit blåsta kvistar ur trädet

Äppelmjöldagg

Svampen övervintrar i våra knoppar. Knopparna skiljer sig från de friska genom att de är tunna och uppfläta. Vid blomning blir dessa knoppar överdragna av en vit beläggning och dessa kan klippas bort. Klipp bort angripna blad och knoppar. Vattna trädet rikligt på våren vid knoppsprickning till det blommar. Detta ökar transpirationen och minskar svampbildandet.

Päronrost

Denna sjukdom är i praktiken helt omöjlig att bli av med. Rosten värdväxlar med enarna, så antingen tar man bort alla enar (även alla i grannskapet inom 1/2 - 1 km radie!) eller päronträden, även dessa inom samma radie. På områden som är svårt angripna av päronrost är det ingen större idé att plantera nya päron förrän man kanske lyckats med att förädla fram helt resistent sorter. Så kanske du ska satsa på andra fruktträd så länge?

21. Källor

Artiklar från Naturhistoriska riksmuseet
 Artiklar från Svensk Trädgård
 Artiklar från SLU
 Artiklar från Odlar
 Äpplen i Sverige, Håkan Svensson
 Trädgårdshistoria, Anna Anderasson
 Nya Beskärningsboken, Klaus Volbecht mfl
 Material från Cilla Lindström

Bra länkar:

www.odla.nu
www.tradgard.org
www.svepom.se

Jag slår gärna ett slag för Svensk Trädgård, www.tradgard.org. Vi har en 90 årig aktiv förening i kommunen som heter Stora Lundby trädgårdsförening. Vi är en aktiv förening med både proffs som amatörer. Vi är anslutna till just Svensk Trädgård. Kontakta vår förening för mer information och sänd in 250 kr på ett inbetalningskort på, PG 1215-3 eller på BG 731-2499

Glöm inte att skriva namn och adress samt vilken lokalförening du eventuellt önskar tillhöra.

Slutligen

Var inte rädd för att beskära era träd. Men fundera lite extra innan ni går på träden, vad vill jag med min beskärning? Ta del av god litteratur och var inte rädd för att fråga. Det finns inga dumma frågor utan enbart dumma svar! Ni får gärna kontakta mig eller tipsa dina grannar om att jag finns i kommunen. Jag beskär mot en moderat betalning tillsammans med dig!

Peter Glader, Floda
Certifierad fruktträdsbeskärare
0302-36938
gladepetter@telia.com